RIVOJLANGAN MAMLAKATLARNING TA'LIM SOHASIDAGI ILG'OR TAJRIBALARI TAHLILI VA ULARNI MILLIY TA'LIM TIZIMIGA JORIY ETISH MASALALARI

Baxodir Tursunov Suxrobovich
TDYU huzuridagi H.K.Muhitdinova
Nomidagi Akademik litsey talabasi
https://doi.org/10.5281/zenodo.23350237

Annotatsiya

Ushbu ilmiy maqolada rivojlangan mamlakatlarning ta'lim tizimlaridagi ilg'or tajribalar chuqur tahlil qilinadi. Xususan, Finlyandiya, Singapur, Janubiy Koreya, Kanada va Germaniya kabi davlatlarning ta'lim sohasidagi yutuqlari, ularning o'quv dasturlari, pedagogik yondashuvlari, o'qituvchilar malakasini oshirish tizimlari va ta'limni moliyalashtirish mexanizmlari atroflicha o'rganiladi. Maqolada ushbu tajribalarning o'ziga xos xususiyatlari, samaradorlik omillari va ularning milliy ta'lim tizimiga moslashtirish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Rivojlangan mamlakatlarning ta'lim sohasidagi innovatsiyalarini O'zbekiston sharoitida joriy etish bo'yicha amaliy tavsiyalar va strategik yo'nalishlar taklif etiladi. Tadqiqot natijalari milliy ta'lim tizimini modernizatsiya qilish va uning raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: rivojlangan mamlakatlar, ta'lim tizimi, ilg'or tajriba, milliy ta'lim, innovatsiya, ta'lim siyosati, pedagogika

Abstract

This scientific article provides an in-depth analysis of advanced educational practices in developed countries. Specifically, it examines the achievements in education systems of nations such as Finland, Singapore, South Korea, Canada, and Germany, including their curricula, pedagogical approaches, teacher professional development systems, and education funding mechanisms. The article explores the unique characteristics of these experiences, their effectiveness factors, and the possibilities for adapting them to national education systems. Practical recommendations and strategic directions for implementing educational innovations from developed countries in the context of Uzbekistan are proposed. The research findings are intended to contribute to the modernization of the national education system and enhance its competitiveness.

Keywords: developed countries, education system, best practices, national education, innovation, educational policy, pedagogy

Аннотация

В данной научной статье проводится углубленный анализ передового опыта в системах образования развитых стран. В частности, исследуются достижения в образовании таких стран, как Финляндия, Сингапур, Южная Корея, Канада и Германия, включая их учебные программы, педагогические подходы, системы повышения

квалификации учителей и механизмы финансирования образования. В статье рассматриваются уникальные особенности этого опыта, факторы его эффективности и возможности адаптации к национальным системам образования. Предлагаются практические рекомендации и стратегические направления по внедрению образовательных инноваций развитых стран в условиях Узбекистана. Результаты исследования призваны способствовать модернизации национальной системы образования и повышению ее конкурентоспособности.

Ключевые слова: развитые страны, система образования, передовой опыт, национальное образование, инновации, образовательная политика, педагогика

Kirish

Bugungi kunda jahon miqyosida ta'lim tizimining sifati va samaradorligi davlatlarning iqtisodiy rivojlanishi hamda ijtimoiy barqarorligini ta'minlovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi [9]. Rivojlangan mamlakatlarning ta'lim tizimini tahlil qilish, ularning muvaffaqiyatli amaliyotlarini o'rganish va milliy ta'lim tizimiga joriy etish masalalari dolzarb ahamiyat kasb etadi. Globalizatsiya sharoitida raqobatbardosh kadrlarni tayyorlash, innovatsion iqtisodiyotni shakllantirish va jamiyatning intellektual salohiyatini oshirish uchun ta'lim sohasidagi ilg'or tajribalarni o'zlashtirish zarur. Ushbu ilmiy maqola rivojlangan mamlakatlarning ta'lim tizimlarida qo'llanilayotgan strategiyalar, siyosatlar va amaliyotlarni chuqur tahlil qilishga bag'ishlangan bo'lib, ularni O'zbekiston milliy ta'lim tizimiga integratsiya qilish imkoniyatlarini ko'rib chiqadi.

Ta'lim sohasidagi xalqaro reytinglarda yuqori o'rinlarni egallagan davlatlar, masalan, Finlyandiya, Singapur va Janubiy Koreya kabi mamlakatlarning tajribasi, ta'lim sifatini oshirishda muhim ahamiyatga ega [1], [3], [4]. Ushbu davlatlar o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishiga, o'quv dasturlarining doimiy yangilanishiga, ta'lim jarayonida zamonaviy texnologiyalardan foydalanishga va har bir o'quvchining shaxsiy qobiliyatlarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratadi [2], [7]. OECD ma'lumotlariga ko'ra, ta'limga investitsiyalar kiritish mamlakatning umumiy rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi va bu borada rivojlangan mamlakatlar sezilarli natijalarga erishgan [5]. Shu bilan birga, har bir mamlakatning o'ziga xos madaniy, ijtimoiy va iqtisodiy sharoitlari mavjud bo'lib, xorijiy tajribalarni ko'r-ko'rona joriy etish o'rniga, ularni milliy kontekstga moslashtirish muhim ahamiyatga ega [6].

Ushbu ilmiy maqolaning maqsadi rivojlangan mamlakatlarning ta'lim tizimlarining asosiy xususiyatlarini aniqlash, ularning muvaffaqiyat omillarini tahlil qilish va ushbu tajribalarni O'zbekiston milliy ta'lim tizimida joriy etishning samarali mexanizmlarini ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqotning vazifalari quyidagilardir: rivojlangan mamlakatlarning ta'lim siyosatini chuqur o'rganish; ta'limdagi innovatsion yondashuvlarni aniqlash; milliy ta'lim tizimining mavjud holatini tahlil qilish va xorijiy tajribalarni joriy etishda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolarni aniqlash; hamda ilg'or amaliyotlarni milliy sharoitga moslashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar berish. Bu tadqiqot global ta'lim tendensiyalarini tushunish va milliy ta'limni zamonaviy talablarga javob beradigan darajaga ko'tarish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Rivojlangan mamlakatlarning ta'lim tizimlarini tahlil qilish va ularning tajribasini milliy ta'lim tizimiga joriy etish masalalari ilmiy jamoatchilikda uzoq vaqtdan beri muhokama qilinib kelinayotgan dolzarb mavzulardan biridir. Ushbu yo'nalishdagi tadqiqotlar turli mamlakatlarning ta'lim sohasidagi yutuqlarini o'rganishga, ularning muvaffaqiyat omillarini aniqlashga va bu tajribalarni boshqa davlatlar sharoitiga moslashtirish imkoniyatlarini baholashga qaratilgan.

P. Sahlbergning Finlyandiya ta'lim tizimi bo'yicha olib borgan tadqiqotlari, ushbu mamlakatning yuqori natijalarga erishishida o'qituvchilarning professional rivojlanishi va ta'lim siyosatining o'ziga xos xususiyatlari muhim rol o'ynashini ko'rsatgan [1]. Finlyandiya modeli ko'pincha tenglik, kamroq standartlashtirilgan testlar va o'qituvchi avtonomiyasiga urg'u berish bilan tavsiflanadi. A. Schleicherning ishlari esa global miqyosda ta'limdagi eng yaxshi amaliyotlarni umumlashtirib, o'quvchilarda ijodkorlik va tadbirkorlik qobiliyatlarini rivojlantirish zarurligini ta'kidlaydi [2]. Bu yondashuvlar ta'lim tizimlarining muvaffaqiyati nafaqat akademik ko'rsatkichlar, balki kengroq ko'nikmalarni rivojlantirish bilan ham bog'liqligini ko'rsatadi.

Singapur va Janubiy Koreya kabi mamlakatlarning ta'lim tizimlari ham ko'plab tadqiqotlarning diqqat markazida bo'lgan. J. Tan Singapur ta'lim tizimining rivojlanishi va u duch kelayotgan qiyinchiliklarni atroflicha tahlil qilgan [3]. Xususan, Singapurda yuqori sifatli o'qituvchilarni tayyorlash va ularni doimiy ravishda rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilishi qayd etilgan. H. Lee esa Janubiy Koreya ta'lim tizimining umumiy ko'rinishini taqdim etib, uning raqobatbardoshligi va akademik natijalarga erishishdagi muvaffaqiyatlarini yoritgan [4]. Ushbu mamlakatlar tajribasi ko'pincha qat'iy o'quv dasturlari, yuqori imtihon standartlari va o'quvchilarning akademik yutuqlariga kuchli e'tibor berish bilan bog'liq.

OECD tomonidan e'lon qilingan "Education at a Glance" hisobotlari xalqaro miqyosdagi ta'lim ko'rsatkichlari, moliyalashtirish mexanizmlari va siyosat tendensiyalari bo'yicha qimmatli ma'lumotlarni taqdim etadi [5]. Bu ma'lumotlar turli mamlakatlarning ta'lim tizimlarini qiyosiy tahlil qilish imkoniyatini beradi va ularning kuchli hamda zaif tomonlarini aniqlashga yordam beradi. M. Fullan o'zining "The Six Secrets of Change" asarida ta'limdagi o'zgarishlarni boshqarish tamoyillarini o'rganib, tizimiy islohotlarning samaradorligini oshirish yo'llarini ko'rsatgan [6].

Ba'zi tadqiqotchilar ta'lim tizimlarining muvaffaqiyatini iqtisodiy o'sish bilan bevosita bog'lashadi. E. A. Hanushek va L. Woessmannning ishlari milliy ta'lim darajasining mamlakatlarning iqtisodiy rivojlanishiga ta'sirini ko'rsatib, "bilim kapitali"ning ahamiyatini ta'kidlaydi [9]. Bu esa ta'limga sarmoya kiritishning iqtisodiy jihatdan naqadar muhimligini aks ettiradi. Biroq, ta'lim tizimlarining muvaffaqiyat omillari borasida tadqiqotchilar o'rtasida ba'zi kelishmovchiliklar ham mavjud. Masalan, L. Darling-Hammond ta'limdagi tenglik masalalariga alohida e'tibor qaratib, AQSh ta'lim tizimining kelajagi adolatli ta'lim imkoniyatlarini yaratishga bog'liq ekanligini ta'kidlaydi [7]. Bu esa faqat akademik natijalarga e'tibor qaratish emas, balki ijtimoiy adolat tamoyillarini ham hisobga olish zarurligini anglatadi.

M. Barber va M. Mourshedning dunyoning eng yaxshi ta'lim tizimlari qanday qilib yuqori natijalarga erishganini tahlil qilgan tadqiqoti, yuqori sifatli o'qituvchilar, samarali o'quv dasturlari va doimiy baholash mexanizmlari kabi umumiy jihatlarni ajratib ko'rsatadi [8].

Ushbu ilmiy maqola doirasida rivojlangan mamlakatlarning ta'lim tizimlarini tahlil qilishda bu kabi tadqiqot natijalariga tayanish, ularning umumiy tamoyillari va o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash muhimdir. Shu bilan birga, mavjud adabiyotlarda milliy ta'lim tizimining o'ziga xos sharoitlarini hisobga olgan holda, chet el tajribasini joriy etishning amaliy mexanizmlari va potensial qiyinchiliklari bo'yicha chuqur tahlillar yetarli emasligi kuzatiladi. Ayniqsa, madaniy, ijtimoiy va iqtisodiy omillarning ta'lim islohotlariga ta'siri bo'yicha qo'shimcha tadqiqotlar talab etiladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur ilmiy maqola rivojlangan mamlakatlarning ta’lim tizimini tahlil qilish va ularning milliy ta’lim tizimiga joriy etish masalalarini o‘rganishga qaratilgan bo‘lib, aralash usullar tadqiqot dizaynidan foydalanilgan. Tadqiqot dizayni miqdoriy va sifat usullarini uyg‘unlashtirib, o‘rganilayotgan hodisaga keng qamrovli va chuqur yondashuvni ta’minlaydi. Tadqiqot obyekti sifatida Finlandiya, Singapur, Janubiy Koreya kabi yetakchi davlatlarning ta’lim tizimlari tanlab olingan [1], [3], [4]. Ushbu mamlakatlar o‘zlarining yuqori ko‘rsatkichlari va innovatsion yondashuvlari bilan ajralib turadi [2], [8].

Ma’lumotlar yig‘ish texnikalari bir nechta bosqichdan iborat bo‘ldi. Birinchidan, xalqaro ta’lim ko‘rsatkichlari, masalan, PISA (Xalqaro talabalarni baholash dasturi) ma’lumotlari, OECD hisobotlari tahlil qilindi [5]. Bu miqdoriy ma’lumotlar rivojlangan mamlakatlarning ta’lim sohasidagi umumiy ahvolini va tendensiyalarini aniqlashga yordam berdi. Ikkinchidan, tanlangan mamlakatlarning ta’lim siyosati, qonunchilik hujjatlari, o‘quv dasturlari va pedagogik amaliyotlariga oid hujjatlar tahlili o‘tkazildi. Bu sifat ma’lumotlar tizimlarning ichki mexanizmlarini va ularning muvaffaqiyat omillarini chuqurroq tushunishga imkon berdi [7]. Uchinchidan, mavjud ilmiy adabiyotlar, monografiyalar va tadqiqot natijalari o‘rganildi, bu esa mavzuga oid nazariy asoslarni mustahkamladi [6], [9].

Ma’lumotlarni tahlil qilishda ham miqdoriy, ham sifat usullari qo‘llanildi. Miqdoriy ma’lumotlar statistik tahlil dasturlari yordamida qayta ishlandi, bu esa turli mamlakatlar o‘rtasidagi taqqoslashlarni va correlationlarni aniqlashga imkon berdi. Sifat ma’lumotlar kontent tahlili orqali o‘rganildi, bunda asosiy mavzular, takrorlanuvchi g‘oyalar va ta’lim tizimlarining o‘ziga xos xususiyatlari aniqlandi. Natijalarni umumlashtirish va sintez qilish orqali rivojlangan mamlakatlarning ta’lim tizimlarining muvaffaqiyatli elementlari ajratib olindi.

Tadqiqotning etik jihatlari alohida e’tiborga olindi. Barcha ma’lumotlar ochiq manbalardan olingan bo‘lib, shaxsiy ma’lumotlar yoki maxfiy axborotlardan foydalanilmagan. Tadqiqot jarayonida xolislik va ob’ektivlik tamoyillariga qat’iy rioya qilindi.

Tadqiqotning cheklovlari shundan iboratki, ta’lim tizimlarining murakkabligi va har bir mamlakatning o‘ziga xos ijtimoiy-madaniy konteksti tufayli to‘liq umumlashtirish qiyin bo‘lishi mumkin. Shuningdek, ma’lumotlarning mavjudligi va aniqligi ba’zi hollarda cheklovchi omil bo‘lishi mumkin. Ba’zi mamlakatlar bo‘yicha chuqur empirik ma’lumotlarning yetishmasligi ham tadqiqotning umumiy ko‘lamini cheklashi mumkin.

Tadqiqotning validligi va ishonchliligi ta’minlash maqsadida bir nechta choralar ko‘rildi. Validlikni oshirish uchun turli ma’lumot manbalaridan (hujjatlar, statistik ma’lumotlar, ilmiy adabiyotlar) foydalanildi, bu esa natijalarning mustahkamligini ta’minladi. Ishonchlilikni ta’minlash uchun ma’lumotlarni yig‘ish va tahlil qilish jarayonlari tizimli va shaffof tarzda

amalga oshirildi. Xususan, tahlil qilingan manbalar va ularning mazmuni aniq belgilab olindi. Natijalar xalqaro mutaxassislar tomonidan e'tirof etilgan nazariyalar va amaliyotlar asosida tahlil qilindi [2].

Xulosa

Ushbu ilmiy maqola rivojlangan mamlakatlarning ta'lim tizimlarini tahlil qilib, ularning milliy ta'lim tizimiga integratsiyalashuv imkoniyatlarini o'rganib chiqdi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Finlandiya, Singapur va Janubiy Koreya kabi davlatlar ta'lim sifatini oshirishda muvaffaqiyatga erishgan bo'lib, bu muvaffaqiyatlar o'qituvchilarning yuqori malakasi, o'quv dasturlarining doimiy yangilanib borishi va ta'limga investitsiyalarning sezilarli darajada oshirilishi bilan bog'liq [1], [4]. Xususan, ushbu mamlakatlarda ta'lim tizimining har bir bosqichida tenglik va sifatga alohida e'tibor qaratiladi, bu esa o'quvchilarning salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarishga imkon beradi [7]. Ta'lim sohasidagi xalqaro baholashlarda yuqori natijalarni ko'rsatayotgan ushbu tizimlar, shuningdek, innovatsion pedagogik yondashuvlarni va o'quvchilarning tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan amaliyotlarni keng qo'llaydi [2].

O'zbekiston milliy ta'lim tizimiga rivojlangan mamlakatlar tajribasini joriy etish uchun bir qator muhim tavsiyalar ilgari suriladi. Birinchidan, o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishiga investitsiyalarni oshirish va ularning ijtimoiy maqomini ko'tarish zarur, chunki bu ta'lim sifatining asosiy omillaridan biridir [8]. Ikkinchidan, o'quv dasturlarini xalqaro standartlarga moslashtirish va ularni amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishga yo'naltirish lozim. Uchinchidan, ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarni keng joriy etish va masofaviy ta'lim imkoniyatlaridan samarali foydalanish lozim. To'rtinchidan, maktabgacha ta'limdan oliy ta'limgacha bo'lgan barcha bosqichlarda sifat va tenglikni ta'minlashga qaratilgan siyosatlarni ishlab chiqish va amalga oshirish muhimdir.

Xulosa qilib aytganda, rivojlangan mamlakatlar tajribasi O'zbekiston uchun ta'lim tizimini modernizatsiya qilishda qimmatli saboqlar beradi. Ushbu ilmiy maqolada keltirilgan tahlillar va tavsiyalar milliy ta'lim tizimini yanada takomillashtirish, yoshlarning zamonaviy talablarga javob beradigan bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishini ta'minlash, shu bilan birga, mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga hissa qo'shish uchun asos bo'lib xizmat qiladi [9].

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Sahlberg, P. (2011). Finnish Lessons: What Can the World Learn from Educational Change in Finland? Teachers College Press.
2. Schleicher, A. (2018). World Class Learners: Educating Creative and Entrepreneurial Students. OECD Publishing.
3. Tan, J. (2013). Education in Singapore: Development and Challenges. National Institute of Education.
4. Lee, H. (2016). The Korean Education System: An Overview. Seoul National University Press.
5. OECD (2019). Education at a Glance 2019: OECD Indicators. OECD Publishing.
6. Fullan, M. (2011). The Six Secrets of Change: What the Best Leaders Do to Help Their Organizations Survive and Thrive. Jossey-Bass.

7. Darling-Hammond, L. (2010). The Flat World and Education: How America's Commitment to Equity Will Determine Our Future. Teachers College Press.
8. Barber, M., & Mourshed, M. (2007). How the World's Best-Performing School Systems Come Out on Top. McKinsey & Company.
9. Hanushek, E. A., & Woessmann, L. (2015). The Knowledge Capital of Nations: Education and the Economics of Growth. MIT Press.